

SPRÁVY A POSUDKY

Človek sa má každý deň naučiť niečo nové. Laudácia Gabriele Múcskovej

Naša kolegyňa doc. Mgr. Gabriela Múcsková, PhD., ktorej vedecké záujmy sa koncentrujú na oblasti historickej lingvistiky, vývinu slovenského jazyka, dialektológie, vonkajších dejín jazyka, sociolingvistiky i jazykovej kultúry a jazykovej politiky, oslávila 7. februára 2026 okrúhle jubileum.

Narodila sa v Gelnici, okresnom meste neďaleko Košíc. Cestičky života ju však priviedli z gelnického gymnázia až do Bratislavy, kde na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (ďalej FiF UK) absolvovala vysokoškolské štúdium v odboroch slovenský jazyk a literatúra a anglický jazyk a literatúra (1984 – 1989). Puto s rodným krajom však nikdy nepretrhla. Autentický prejav reči na Spiši si uchovala hlboko v srdci a stal sa prvým schodíkom na akademickej ceste, ku ktorému sa i neskôr – už ako vedkyňa s rozsiahlym odborným horizontom – vracala s citom a dôslednosťou. Svoj život spojila s dvomi významnými inštitúciami: s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV (ďalej JÚĽŠ SAV) a s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave, kde na katedre slovenského jazyka doteraz pedagogicky pôsobí.

Po ukončení vysokoškolského štúdia v roku 1989 bola G. Múcsková, vtedy Barančoková, prijatá do JÚĽŠ SAV na dvojročný študijný pobyt v dialektologickom oddelení, kde sa pripravoval rukopis 1. zväzku celonárodného nárečového slovníka. V roku 1991 nastúpila v oddelení na doktorské štúdium a pod vedením prof. PhDr. Ivora Ripku, DrSc., vypracovala sociolingvisticky orientovanú dizertáciu s názvom *Nárečie a spisovný jazyk v bežnej hovorenej komunikácii obyvateľov Gelnice*. Jej obhajobou v roku 2006 získala akademický titul PhD. a stala sa vedeckou pracovníčkou oddelenia. V roku 2017 prebehlo na FiF UK jej úspešné habilitačné konanie, po ktorom jej bola udelená akademická hodnosť docentky, a odvtedy pracuje v JÚĽŠ SAV ako samostatná vedecká pracovníčka.

Gabriela Múcsková je od počiatku svojho pôsobenia v JÚLŠ SAV zapojená do prípravy celonárodného *Slovníka slovenských nárečí* (autorsky od druhého zväzku). Svoje odborné kvality uplatnila aj pri skúmaní našej nárečovej slovnej zásoby vo vzťahu k slovanským aj neslovanským jazykom v karpatskej zóne vo veľkom medzinárodnom projekte *Celokarpatský dialektologický atlas* – spoluautorsky pri kartografickej interpretácii vybraných jazykových javov na analytických mapách a tiež invenčnou realizáciou redakčných a editorských prác na 5. zväzku jazykového atlasu vydaného v Bratislave (1997) pod vedením vedeckého redaktora I. Ripku. K výskumu slovenských nárečí podnes systematicky prispieva nielen v odborných textoch, konferenčných príspevkoch či formou popularizácie, ale aj v oblasti vzdelávania. V roku 2012 pripravila v spoluautorstve s K. Muzikovou a V. Wambachovou vysokoškolskú cvičebnicu *Praktická dialektológia*, ktorá je zameraná na nárečovú interpretáciu a na CD nosiči výberovo sprístupňuje zvukový archív štúdiových nárečových nahrávok pod gesciou FiF UK.

Paralelnú orientáciu na historickú jazykovedu a paleoslavistiku využila ako spoluriešiteľka viacerých projektov, napr. pri edičnom spracovaní historických textov do druhého zväzku *Prameňov k dejinám slovenčiny* (2002). Vo svojich štúdiách sa pravidelne venuje vedeckej analýze lexiky textových pamiatok z predpisovného obdobia a zameriava sa na procesy gramatikalizácie v jednotlivých vývinových štádiách slovenčiny. Výsledky svojho historickolingvistického výskumu prezentovala vo vedeckej monografii *Jazykové zmeny v historickom vývine gramatických tvarov z aspektu gramatikalizácie (na príklade vývinu slovenského präterita)* (2016) a získané znalosti uplatnila aj ako autorka množstva ďalších odborných textov či ako spolueditorka publikácie *Jazyková zmena a pramene jej skúmania* (2021).

Ak chceme čo najlepšie predstaviť spektrum vedeckého záujmu G. Múcskovej, nemôžeme vynechať tematickú orientáciu na jazykovú kultúru a jazykovú politiku, pričom túto problematiku rozpracovala v odborných textoch či prednáškach doma i v zahraničí (v súčasnosti je zodpovednou riešiteľkou kolektívneho projektu VEGA *Slovenský prapovis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe*). Rovnako významné je jej štúdium zmien vo vývine slovenčiny a komunikácie v súčasných podmienkach viacjazyčných spoločností (oblasť sociolingvistického výskumu aktuálne rozvíja ako spoluriešiteľka projek-

tu *RIDDLE – Úloha identity v procese jazykovej emergencie/The Role of Identity in Language Emergence*). Zameriava sa aj na sociolingvistické prieniky s diachrónnou a areálovou lingvistikou, venuje sa ľudovej dialektológii, resp. percepčnej dialektológii, uplatňujúc pri tom nové koncepcie a metodologické prístupy.

Jej bohatá publikačná tvorba pozostáva nielen z odborných textov v ústavných časopisoch, v domácich periodikách a zborníkoch, ale i z početných zahraničných a medzinárodných publikácií v angličtine, vďaka ktorým majú jej vedecké výstupy a vystúpenia medzinárodný dosah. Ako prednášateľka aktívne vystúpila v mnohých vedeckých inštitúciách, na seminároch a domácich aj zahraničných konferenciách (okrem susedných krajín prednášala napr. v Slovinsku, Litve, Nemecku, Chorvátsku i Japonsku).

Organizačné schopnosti prejavila ako členka programových a organizačných výborov domácich vedeckých konferencií, seminárov a prednášok na pôde Slovenskej jazykovednej spoločnosti, ale aj medzinárodných podujatí, napr. už ako elévka pri pracovnom zasadnutí *Medzinárodného redakčného kolektívu Celokarpatského dialektologického atlasu* (1990), pri zasadnutí *Medzinárodnej komisie pre Slovánsky jazykový atlas* (2004) či ako hlavná hostiteľka 18. konferencie *Slavic Linguistics Society* (2023), konanej v Bratislave. V období rokov 2007 – 2012 bola výkonnou redaktorkou *Jazykovedného časopisu*, od roku 2013 je jeho hlavnou redaktorkou. Počas jej pôsobenia na čele redakcie si tento publikačný orgán JÚLŠ SAV upevnil svoje postavenie v citačných databázach. Od roku 2017 pôsobí v redakčnej rade časopisu *Slovenská reč*.

Rozhľad a vysoký stupeň odbornosti dosiahnutej v každej oblasti vedeckého záujmu G. Múskovej sú nielen súčasťou rukopisu jej autorských publikácií, ale sprevádzajú ju aj ako recenzentku, zostavovateľku, editorku a redaktorku zborníkov a periodík. Zručnosti nadobudnuté predošlými skúsenosťami naplno využila a znásobila ako riaditeľka JÚLŠ SAV s vynikajúcimi výsledkami (2017 – 2024), s dôrazom nielen na zvyšovanie vedeckej kvalifikácie pracovníkov ústavu, ale aj zlepšovanie postavenia lingvistického výskumu v národných vedách. V tomto období pôsobila ako predsedníčka Ústrednej jazykovej rady pri MK SR. Je členkou viacerých vedeckých organizácií a spoločností, napr. *Slavic Linguistics Society* (SLS), *International Society for Dialectology and Geolinguistics* (SIDG) a v neposlednom rade

stavovskej *Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri JÚLŠ SAV*, v ktorej bola vedeckou tajomníčkou (2004 – 2009), podpredsedníčkou (2009 – 2011) a od roku 2011 členkou výkonného výboru. V súčasnosti je predsedníčkou Vedeckej rady JÚLŠ SAV, členkou Kodifikačnej a pravopisnej komisie pri JÚLŠ SAV, Atestačnej komisie ústavu a Edičnej komisie SAV.

Výsledky a skúsenosti zo svojej vedeckovýskumnej činnosti G. Múcsková prirodzene prepája s vyučovacím procesom, v ktorom recipročne nachádza inšpirácie a nové pohľady na jazykové fenomény a ich vysvetľovanie. Od roku 1995 pôsobí na Katedre slovenského jazyka (od roku 2021 so zmeneným názvom Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie) FiF UK. Od nástupu na pracovisko sa jej pedagogické pôsobenie spája s prednáškami historických lingvistických disciplín (vývin slovenského jazyka, dialektológia, dejiny spisovnej slovenčiny), úvodu do jazykovedy, jazykovej kultúry a politiky, teórie spisovného jazyka a sociolingvistiky. Nemôžeme nespomenúť ani jej členstvo v odborovej rade študijného programu slovenský jazyk pre doktorandský stupeň štúdia na FiF UK, študijného programu slovenský jazyk a literatúra pre doktorandský stupeň štúdia na PdF Trnavskej univerzity v Trnave či členstvo v komisiách pre obhajoby doktorandských dizertačných prác a v komisiách pre habilitačné konania na vysokých školách. Svoje vedomosti a zručnosti uplatnila aj ako prednášateľka a pravidelná lektorka slovenského jazyka počas každoročne organizovanej *Letnej školy slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca* (2007 – 2017), v roku 2006 viedla kurz slovenského jazyka a kultúry na fínskej univerzite v Tampere, o sedem rokov neskôr prednášala v slovenskom prekladateľskom oddelení Európskeho parlamentu v Luxemburgu, ale aj prekladateľom umeleckej literatúry (na pôde Slovenskej spoločnosti prekladateľov umeleckej literatúry).

Predstavovanie našej jubilantky by mohlo pokračovať, medailónik však nemôže byť iba faktografickým výpočtom. Gabiku charakterizujú mnohé atribúty viditeľné širokej obci kolegov, ale aj tie neviditeľné, pretože v sebe nesie organizačný talent i hlboko ľudskú schopnosť mediátorky. Spájajú ju s nami mnohé priateľské putá, ktoré udržiava a rozvíja, nové víta. Už celé generácie svojich spolupracovníkov doslova nasycuje rodinnými receptami a plodmi vlastnej záhrady či darmi lesa. Ktože by si nespomenul na jej povestné gemerské gule, skutočne vianočnú chrumkavú vianočku, fašiangovú

huspeninu, na chuť prvých jahôd a čerešní či nové kultivary figy a josty? Jej modernosť, nadhľad a nový pohľad sú pevne ukotvené v histórii, tradícii: lingvistickej aj rodinnej – rodina je jej prístavom, radosťou i príležitosťou dávať aj prijímať. Rovnako dôležitou (nevedeckou) záľubou je pre ňu vážna i každá dobrá hudba – sama bola kedysi absolventkou organovej hry. Potravu ducha hľadá na koncertoch, pri filme, ale aj v potulkách prírodou po starodavských či východnianskych lesoch.

Svoju stopu vtláčila Gabriela Múcsková aj do srdca lingvistickej omladiny. Vnímové oko ju vidí celkom jasne: Vo svojej pedagogickej praxi sa vyznačuje vysokou mierou sústredenia a precíznosti. Svoj odborný výklad prednáša trpezlivým, pokojným hlasom skúsenej pedagogičky. Jej prednášky dokážu preniesť študentov za hranice poučiek a zložitých formulácií do krajiny poznania a pochopenia, v ktorej je veda rozhovorom o svete. V jej prejave nepočuť váhanie ani neistotu, až na tú krátku, takmer nebadateľnú chvíľku, počas ktorej sa zamyslí, na jazyku opatrne prevaľuje slová a dôsledne z nich vyberá tie, ktorými prítomným poslucháčom najvhodnejšie vysvetlí zložité vývinové procesy, problémy súvisiace s jazykovou politikou či teoreticko-metodologické výzvy, ktorým jazykoveda čelí. Triedu, pred ktorou stojí, totiž dobre pozná. Popri bohatej akademickej praxi je to predovšetkým hlboký empatický prístup, ktorý jej umožňuje vnímať individuálnu povahu študentov a prispôbiť im svoj výklad. Pri skúšaní či seminárnych diskusiách dokáže rozpoznať potenciál aj tam, kde je prejav študenta limitovaný trémou; v neúplných odpovediach nehľadá len chyby, ale usiluje sa identifikovať logickú súvislosť a spôsob, ktorým myslenie jednotlivca nasmerovať k vyriešeniu nastoleného problému. Svojim zverencom dokáže konštruktívne navrhnúť tému záverečnej práce, ktorá korešponduje s ich individuálnymi predpokladmi, a to často ešte skôr než si študenti svoj vedecký potenciál v danej oblasti sami naplno uvedomia. Písať prácu pod vedením docentky Múcskovej znamená dovoliť jej učiť vás v každom smere a v každej životnej situácii, ktorá sa počas spoločných mesiacov či rokov spolupráce naskytne. Vedie vás pri prvých pokusoch osvojiť si metódu písania odborných textov, učí vás kriticky pracovať s literatúrou, s úctou pristupovať k vede, cibří váš zmysel pre poznanie relevantného a – mení vás. Počas jej vedenia totiž netvoríte len záverečnú prácu – verí vo vás natoľko, že vám neostáva nič iné, len vo svojej schopnosti uveriť tiež, a časom tak

v sebe nájdete odvahu vystúpiť s prednáškou pred publikom alebo zdvihnúť ruku a sebedovome argumentovať v diskusii, a nakoniec objavíte v sebe aj všetko to, čo vo vás ona videla od samého začiatku. A v kútiku duše dúfate, že vo vás jej rukopis ostal a že sa jej možno raz v niečom aspoň trochu budete podobat'.

Milá Gabika, dovoľ nám poďakovať sa Ti, že môžeme vedľa Teba odborne i ľudsky rásť. Tvoj prínos zďaleka nedefinujú len početné vedecké publikácie, úspešné grantové projekty, významné akademické funkcie či množstvo odučených seminárov. To, čo si na Tebe najviac ceníme, je obdivuhodná pracovitosť, vytrvalosť a precíznosť, ktoré sú pre nás trvalou inšpiráciou pri prekonávaní profesionálnych i osobných výziev. S úctou sledujeme Tvoju rozvahu a nadhľad, s ktorými pristupuješ k náročným situáciám. Ďakujeme, že Ťa smieme poznať nielen ako húževnatú a zanietenú jazykovedkyňu a kolegyňu, ale aj ako ľudskú, trpezlivú a láskavú spoločníčku s nezameniteľným zmyslom pre humor. Vravievaš, že človek sa má každý deň naučiť niečo nové. Pri pohľade na rozsah Tvojej vedeckej činnosti sa priam natíska otázka, či čas v Tvojom ponímaní neplynie iným tempom a či má Tvoj deň *iba* dvadsaťštyri hodín. Napriek obdivu k Tvojmu pracovnému nasadeniu však túto gratuláciu nechceme uzatvárať otázkami, ale priánim. Dovoľ, aby sme Ti popriali mnoho ďalších rokov naplnených zdravím, šťastím, splnenými želaniami a úspechmi v pracovnom i osobnom živote. Nech sú nadchádzajúce roky strávené na našom pracovisku naplnené inšpiráciou a chvíľami, v ktorých sa budeme môcť zakaždým vzájomne naučiť niečo nové. *A v tie dni už budeme mať odrobené.*

*Stella Ondrejčíková – Katarína Balleková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.*